

00YR00149

SKUP 1999 – 39

Prosjekt: Det hvite rettssystemet
Medarbeider: Inger Anne Olsen
Publikasjon: Aftenposten
Publisert: September 1999
Medium: Avis
Tema: Retts- og kriminal

NAVN: Inger Anne Olsen:

TITTEL:

DET HVITE RETTSSYSTEMET

PUBLISERT i Aftenposten 18. september 1999, sidene 1, 41 og 42,
19. september side 4

JOBBADRESSE

Aftenposten, Boks 1178 Sentrum, 0107 Oslo.

Tlf. sentralbord 22 86 30 00

direkte 22 86 33 35

PRIVATADRESSE

Inger Anne Olsen, Sverdsupsgate 19, 0559 Oslo

tlf. privat 22 37 23 70

KOPIER AV DET PUBLISERTE ARBEIDET SENDES SEPARAT, I VANLIG POST

REDEGJØRELSE FOR ARBEIDET:

En dag i september ble jeg kontaktet av min forrige avdelingsleder, som hadde en sak han lurte på om jeg kunne tenke meg å se på:

Hans datter hadde en bekjent - Ghulam Mustafa Khan - som var dømt for å ha smuglet heroin. Etter at dommen var sonet, ble Mustafa utvist til Pakistan, der han var født. I motsetning til resten av familien, var Mustafa ikke norsk statsborger, selv om han hadde bodd her siden han var 11 år.

Men før Mustafa ble sendt ut av landet, søkte han tilflukt i en kirke, og begjært saken om smugling gjenopptatt. Mustafa ble i sin tid dømt på indisier, uten direkte bevis, og hadde hele tiden sagt at han var uskyldig.

Min tidligere sjef hadde lest alle dokumentene som hadde med rettssaken å gjøre, han syntes bevisene virket tynne, og ba meg om å lese sakspapirene.

Det kunne jeg, men med en klar forutsetning: Jeg er ingen krimreporter. Jeg ville ikke forholde meg til skyldspørsmålet.

Etter å ha brukt en dag på å lese, var jeg blitt nysgjerrig: Med de dokumentene som var tilgjengelige for meg, lå skyldspørsmålet i hvert fall ikke åpent i dagen. Jeg har god kjennskap til pakistansk kultur og omgangsform, og mente også å kunne lese ut av sakspapirene at påtalemyndigheten hadde lagt stor vekt på handlinger som kan være helt normale for pakistanere, og som er aldeles lovlige, men som synes kuriøse for nordmenn. Som å gi skyss til noen man ikke kjenner så godt - hvis man blir spurt.

På den annen side: Jeg var fremdeles ingen krimreporter, en kollega som ER det, hadde skrevet om saken tidligere. Jeg hadde en lengre samtale med ham, både for å høre hans inntrykk av saken, og for å forsikre meg om at jeg ikke gikk helt i baret ved å se på saken.

*

Neste dag brukte jeg på Mustafa. Vi møttes i kirken, der han hadde gjemt seg i to år. Jeg dro dit uten fotograf, for å danne meg et inntrykk, la ham snakke. Vi tilbragte hele dagen på hemsen der han bodde. Han snakket, jeg stilte spørsmål bare av og til.

*

HVORDAN PROBLEMSTILLINGEN ENDRET SEG

Samtalen ga meg fremdeles ikke noe fast grep rundt problemstillingen. Jeg var fremdeles i tvil. Både om hvem han var, hva han hadde gjort, og ikke minst om hvordan i all verden det skulle bli lesestoff ut av dette.

Jeg dro hjem og diskuterte med familien min, før jeg sov på spørsmålet: Hvordan i all verden få noen til å lese om enda en narkodømt pakistaner.

Neste morgen var alle spørsmålene fremdeles åpne, all sjekkingen gjensto. Men jeg måtte se hva jeg overhodet hadde. Hva slo meg, når jeg satte meg ved tastaturet?

Svaret var: Mine egne fordommer. Som jeg må anta er lik mange andres fordommer. Ved å se på dem, bringe dem opp i lyset, bruke dem aktivt, snu dem på hodet, så jeg saken. Det var dette det egentlig handlet om: At ingen gidder å lese om ham. At vi gir faen i om han var skyldig eller uskyldig, og i om det er riktig eller feil å kaste ham ut.

Spørsmålene ramlet over meg: Hvordan var det for juryen som dømte ham - spilte mennesket Mustafa noen rolle for dem? Hvordan så de på ham? Var han en fremmed for dem, en stoner? Papirene sa meg at alle i juryen hadde norske navn. Hvorfor det, i et området av landet der ni prosent av innbyggerne er født i utlandet.

Er det vanlig at juryen er helt hvit?

Jeg ringte en rekke forsvarsadvokater som hovedsakelig fører saker for i Borgarting lagmannsrett. Alle sammen sa at juryen alltid var hvit. Bare en av dem hadde en gang sett et farget jury medlem, han trodde det dreide seg om et adoptivbarn.

Jeg ringte noen lagdommere i Borgarting også. De svarte akkurat det samme: Norske juryer er hvite. Også i Oslo.

Men norsk er ikke synonym for hvit. Etter loven behøver man ikke engang være statsborger for å bli oppnevnt som domsmann.

Saken handlet ikke så mye om Ghulam Mustafa Khan lenger. Den handlet om oss norske nordmenn og om rettssystemet vårt.

Parallelt hadde en annen tanke slått meg: Da Mustafa fortalte om hvordan faren pleide å be når han kom på besøk, tenkte jeg: Hvorfor har Mustafa - og alle andre muslimske kirkeasylanter - gjemt seg i kirken? Hvorfor er de ikke i moskeen? Er muslimene redde for å støtte sine egne?

ORGANISERING AV ARBEIDET, METODEBRUK, KILDEBRUK, PROBLEMER UNDERVEIS

Jeg satte raskt opp en liste over hvilke forhold jeg burde konsentrere meg om/hva jeg ville med saken/hvor jeg skulle starte.

Deretter satte jeg opp en konkret liste over hvilke spørsmål jeg måtte finne svar på, og hvem jeg skulle bruke som kilder/hvor jeg kunne finne data.

Før jeg fikk videre, skrev jeg ut det jeg allerede hadde, i mest mulig gjennomtenkt form, som et skjelett jeg kunne kle fakta på, når og hvis jeg fant dem.

Først på listen over spørsmål jeg måtte få et mer håndfast svar på var å finne ut om hypotesen min stemte, om rettssystemet vårt ER hvitt.

Jeg antok Lovdata hadde tall som kunne krysskjøres, slik at man kunne finne ut hvor stor prosent av dem som hadde vært legdommere/jurymedlemmer i norske lagretter som hadde utenlandsk opprinnelse - altså i saker som allerede var ferdige i retten. Det viste seg umulig. I Lovdata er jurymedlemmene anonymisert.

Deretter prøvde jeg å finne samme opplysning for Borgarting lagmannsrett, men fikk til svar at det ikke fantes noen systematisk samling av alle sakene (!), med jurynavn intakt.

Etter det gikk jeg over til å prøve å finne ut hvor stor andel mennesker med utenlandsk klingende navn som er plukket ut til å være domsmenn i norske rettssaler. I Oslo byrett dreier dette seg om 8000 personer, i Borgarting lagmannsrett om 5000.

Heller ikke disse opplysningene ligger på Lovdata - og, viste det seg, heller ikke i noen annet elektronisk base det var mulig å få tilgang til heller.

Byretten ble et særlig problem, som jeg til slutt måtte gi opp. I Oslo byrett hevdet man hardnakket at man ikke hadde listene over domsmenn, de befant seg i Oslo Rådhus. I Rådhuset var man lutter velvilje, men det viste seg at mannen som satt på navnelistene, også hadde det tekniske ansvaret for kommunevalget som var like rundt hjørnet. Han var svært presset på tid, og det var ikke tale om at navnene på domsmennene på noen måte kunne tas ut elektronisk. Til slutt ga jeg opp navnene til byretten, men uten å lever skriftlig klage. Jeg hadde tidsfrist på saken, og vurderte det slik at jeg uansett ikke ville fått navnene i tide. Hadde jeg hatt tid, ville jeg likevel klaget av prinsipielle grunner.

Jeg gikk i stedet løs på lagretten - som jo var mer relevant for Mustafas sak -, der fungerende førstelagmann var behjelpelig med å finne frem til navnene på de menneskene som kan innkalles som domsmenn.

Heller ikke her var navnene elektronisk tilgjengelig (av manglende evne, tror jeg, heller enn av manglende vilje). Men etter en dags dispuTT fikk jeg komme på Tinghuset for å gå gjennom lister med 5000 navn, på papir. Og etter et par timers

lesing fikk jeg ta listene med hjem, for videre lesing.

Etter lang natts telling mot dag var det klart:

Bare 1,56 prosent av navene på listene tilhørte ganske sikkert utlendinger.

*

Jeg hadde ikke glemt problemstillingen med hvorfor muslimer søker kirkeasyl, som var et spørsmål jeg fremdeles syntes var viktig. Den saken var hele tiden med på listene jeg laget over hvor jeg ville, og hvilke spørsmål jeg skulle stille.

Hadde jeg arbeidet i en nyhetsredaksjon, ville jeg spart moskesaken til neste utgave. Men jeg arbeider i en featureredaksjon, med en uke mellom hver mulighet til å få ting på trykk. Jeg så store vanskeligheter ved å - en uke etter første sak - motivere leserne for å gå inn i en helt annen problemstillingen, knyttet til Mustafa, på nytt. Jeg valgte derfor å prøve få gjennomslag for å kunne bruke så stor plass på komplekset at begge sakene skulle stå samtidig.

Denne delen av saken var den enkleste. Oslo bispedømmeråd viste seg å ha fullstendig oversikt over alle landets kirkeasylanter. Gjennom mange års interesse for islam, langvarig pleie av kilder og hyppige besøk i Oslos moskeer, har jeg både oversikt over og tillit blant sunni-muslimer som er villige til å uttale seg, også oppover i hierarkiet.

BRUKT TID:

Arbeidet startet en mandag, og var ferdig neste torsdag. Det vil si at det gikk med ni arbeidsdager, i tillegg til mellom 30 og 40 timer fritid.

SPESIELLE ERFARINGER:

Det jeg først og fremst lærte av å jobbe med denne saken, var riktigheten i den gamle regelen om at hvis alle ser en vei, kan det være lurt å snu seg i motsatt retning.

Saken lå ikke der jeg trodde, men så og si i andre enden.

Oslo,

17.01.2000

Inger Anne Olsen

